

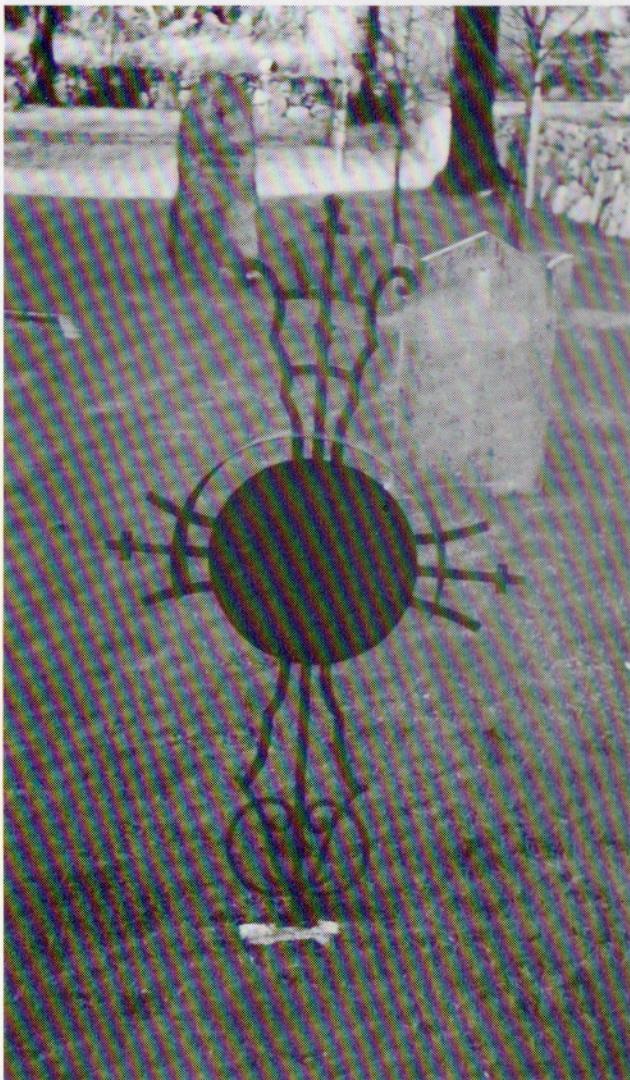
ETT INDUSTRIMINNE

Norr om kyrkan i Torshälla, upp mot Klostergatan, står en gammal gravvård rest över rådmannen i Torshälla handelsmannen Otto Fredrik Dahlström som dog 1840. Vården är gjord av fyrkant smidesjärn och plåt.

Restes vården strax efter begravningen, vilket är mest troligt, måste plåten som ingår i den ha valsats på Nyby Bruk för över 150 år sedan. Någon annan plåt fanns ej att tillgå. Det då knappt tioåriga Nyby Bruk var det enda plåtverket i Sverige. Kanske ville man göra vården extra fin med det nymodiga materialet. Den är faktiskt både originell och vacker, fast tidens tand har inte lämnat den helt oskadd. För Torshälla och Nyby Bruk är den gamla gravvården ett intressant industriminne.

ERLAND NILSSON

Foto: BERNT PETTERSSON

Årg 6 Nr 4 1996

S:t Olof

Medlemsblad för hembygdsföreningen
S:t Olofs Gille i Torshälla

Foto: BERNT PETTERSSON

Holmbergsföreningen 60 år Hembygdsföreningen 40 år

Ett kärt möte blev det för Mary Johansson då hon slog upp Holmbergsföreningens protokollsbok från 1936 och åter fick läsa dess allra första protokoll som hon själv en gång skrivit rent åt sekreteraren borgmästare Tore Hellberg.

Åldermannen har ordet

S:t Olof 3/96 kom ut lagom till Torshälla marknad. De ansvariga för väffelserveringen på Bergströmska gården låter meddela att tillströmningen av gäster var så stor att man knappast har kapacitet att ta emot ännu fler. I sig ett glädjande besked som visar att gården lockar många marknadsbesökare. Vi har all anledning att rikta ett stort tack till köks- och serveringspersonalen, som inte hade det allt för bekvämt i gårdens något omodärna kök.

Under marknadsdagarna började också försäljningen av Gillets stora lotteri till förmån för bakugnen, ett projekt som väl knappast någon undgått att höra talas om vid det här laget.

Om inte sotaren upptäckt att den gamla murstocken låg helt tätt inpå ytterväggen så hade bygget helt säkert varit igång vid det här laget. Nu måste anbudet kompletteras med kostnad för rivning av skorstenen och uppförande av en ny. Vi kan glädja oss över att vi ser ut att kunna ro detta iland rent ekonomiskt tack vare det stöd vi fått genom Lagersbergsfonden och Avesta Sheffield samt givetvis vårt eget lotteri. Ytterligare några praktiska detaljer ska klaras ut och sedan kan arbetet börja.

Höjdpunkten under hösten har varit vårt 60- och 40-årsjubileum. För den som glömt vad dessa kryptiska årtal står för hänvisas till förra numret av S:t Olof. Av inbjudna gäster kom Södermanlands Hembygdsförbunds ordförande Lars

Pettersson och Kultur- och utbildningsnämndens ordförande Kristina Eriksson, som för övrigt överlämnade ett glasäpple av Åsa Brandt, som ett minne av den här dagen.

Både Hällby och Kjula-Jäders hembygdsföreningar var representerade och överlämnade gåvor liksom närmaste granarna Vallby-Hammarby-Sundby som tittade in som hastigast för att lyckönska, men tyvärr inte hade tid att stanna.

Trevlig underhållning bjöd, som alltid, Lasse Spång och hans sångare på och som avslutning visade Bernt Pettersson en serie torshällabilder, alltid lika roliga att titta på.

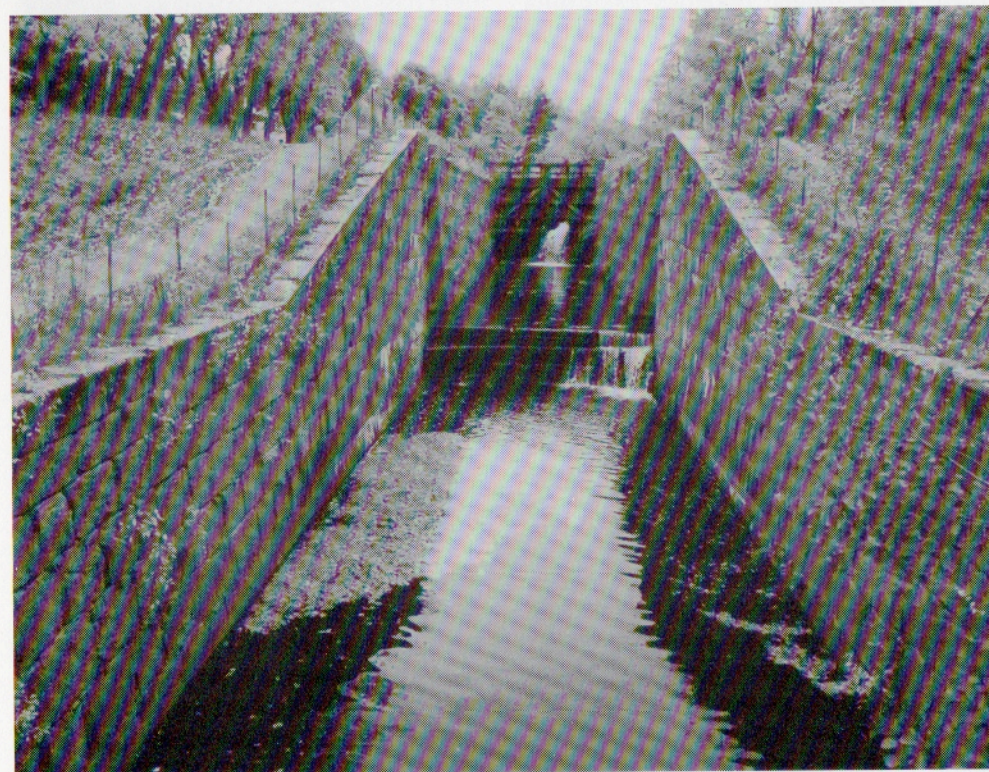
Nästa aktivitet kommer i början av december, närmare bestämt lördagen den sjunde, då vi öppnar den annars vinterstängda gården för några timmar och inbjuder allmänheten till adventskaffe med ljusständning, Luciatåg och möte med vår sockerbagare konditormästare Arne Styrlander.

Gillets medlemmar erbjuds också att följa med på en resa till Fagersta hembygdsgård, en underbar anläggning inte minst när julmarknaden är igång. Resan arrangeras av Kyrkans arbetsrets. Se annons!

Styrelsen med dess ålderman i spetsen tackar Gillesmedlemmarna för året som gått och önskar Er alla

Ett riktigt Gott Nytt År
Margaretha Lindén

Åter kanalfart nästa år?

1965 passerade den sista båten slussarna i Torshälla. Därmed sattes punkt för en 105-årig kanalthistoria.

Nu är frågan: Ska slussarna i Torshälla sättas i stånd så att kanaltrafik för i varje fall små båtar åter ska bli möjlig? Ja, det utreds i varje fall seriöst av kommunen, som drömmer om att den första båten, kanske en "padda" av göteborgstyp, redan till Svealandsbanans invigning i juni nästa år ska kunna krypa under de låga broarna och ta sig upp till Strömsholmen i Eskilstuna.

Fullt så optimistisk kanske man dock inte kan vara. Det finns nämligen en viktig hake - pengar.

Nu har man emellertid sökt medel både från riksantikvarieämbetet och hos EU, och det är alltså bara att invänta besked, som lär komma någon gång efter nyår.

I avvaktan på detta kan vi göra en tillbakablick på hur det en gång började.

Julhelgen 1852 satt några av Eskilstunas honoratiories och pokulerade på Tunafors herrgård. Samtalet kom in på tanken att anlägga en kanal mellan Eskilstuna och Mälaren. Man handlade raskt.

Redan ett par veckor efter diskussionen för L F Ståhlberg till Örebro i egen-skap av Eskilstunas representant i diskussionen om den då aktuella Hjälmare-sänkningen. Han tog då upp kanalfrågan

med en major Olivecrona. Detta ledde till att man i mars 1853 inbjöd allmänheten till information i frågan.

Vid detta tillfälle bildades Eskilstuna kanalbolag, och faktiskt - bara två år där- efter sattes spadarna i jorden, och fem år senare stod kanalen klar.

Det gick dock inte friktionsfritt. Torshällaborna ville av förklarliga skäl inte gå miste om sin transitohamn och därmed förknippade inkomster. Man försökte sätta käppar i hjulen och förbjöd invånarna vid vite av 5 riksdaler att hysa några kanalarbetare. Dessförinnan hade man sagt nej till att båtarna skulle få utnyttja strömfåran.

Inte heller kunde kanalbolaget förmå Nyby bruk att man skulle använda sig av Nybyån. Kanalivrarna gav sig dock inte, och så grävde man i stället öster om staden.

Den 27 juli 1860 kunde så under pompa och ståt den första båten, ångfartyget Eskilstuna, slussas upp för de två slussarna i Torshälla och så småningom till hamnen vid Gevärshuset. Det fanns nämligen vid denna tidpunkt ingen sluss i Eskilstuna. Den tillkom först fem år se-

nare, varvid man kunde fara ända upp till Rådhusbron.

Det blev en ganska livlig trafik med bl a flera passagerarefartyg som gick till Stockholm. Efterhand började dock järnvägen och senare bilarna bli svåra konkurrenter. När så den första fasta bron vid Gasverket kom till 1965 var det slut med denna epok, tydligen utan någon opinionsstorm.

Nu är alltså frågan om vi åter ska få se några båtar stäva fram genom den alltför igenvuxna kanalen, som dock under alla omständigheter ska röjas både i vattnet och utmed kanalbankarna. Det finns mängder av arbetslösa som kommer att sättas in för denna uppgift.

Tanken är också att arbetslösa om kanalfarten blir verklighet ska få hjälpa till med slussning och broöppningar jämte andra uppgifter.

Avsikten är också att Torshälla hamn ska få bli utgångspunkt för turisttrafiken med "paddorna", och det är väl förhoppningen att öppnandet av kanalen ska bli en stimulans för Torshälla.

Text och foto: OLLE LORIN

KYRKANS ARBETSKRETS
inbjuder Gillet att följa med till
JULMARKNADEN

vid Fagersta hembygdsgård
fredagen den 13 dec.

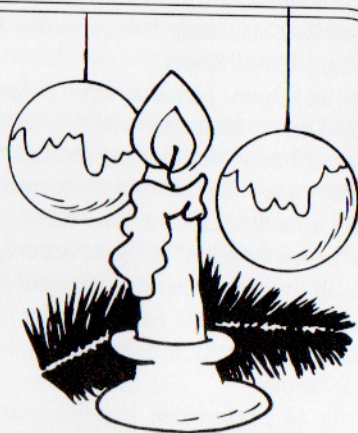
Pris 250:-

(resa, guidning, mat)

Avresa Östra Torget kl 11:30

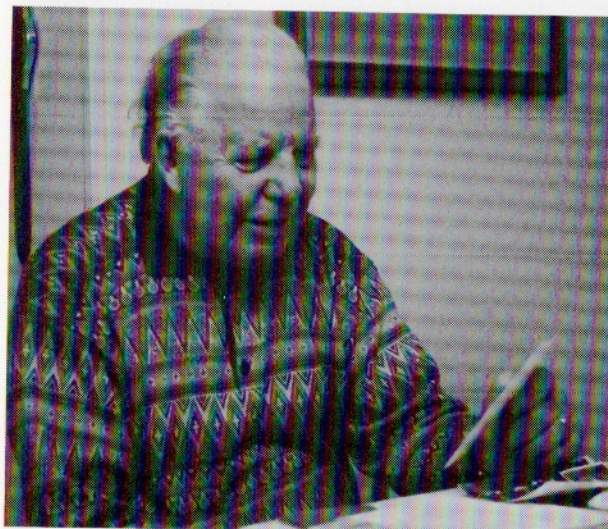
Anmälan pastorsexp 358500

senast 6 dec.

FARBROR GEORG OCH JAG

Erik "Zacke" Enlund berättar om sin vänskap med Georg Nyström.

Det var på våren 1928 som mamma, min syster och jag flyttade till Torshälla. Trots att vi bara flyttade 18 km innebar det stora förändringar. Sommaren blev fylld med räkneläxor, eftersom det ingick 350 räkneltal i hemuppgiften.

Vi hade turen att få en båtägande familj som grannar, varför båtturerna på Mälaren blev många. Det var annat än att färdas på den lilla å, som förband Lundbysjön och Borsten med Näshultasjön.

En dag när jag strosade omkring på Holmberget mötte jag en liten man, som började samtala med mig. Han kom snart underfund om att jag var nyinflyttad och han undrade bl a om jag var intresserad av trädgårdsskötsel. Under ett par timmar visade han mig runt på anläggningen och berättade hur mycket Holmberget betydde för honom. Det hela slutade med att han bjöd in mig till sin bostad och där visade han fotografier och berättade mer

om berget. Detta blev inledningen till ett mångårigt samarbete. Ibland besökte jag Nyström flera gånger i veckan och jag undrade aldrig över ålderskillnaden mellan mig och farbror Georg, som jag kallade honom. Jag hjälpte honom med diverse ärenden, t ex att gå till posten och banken men jag fick också hjälpa till på berget.

På fredagskvällarna och lördagarna dekorerade Nyström kyrkan. Han var ofta anlitad att göra blomsterarrangemang till uppvaktningar och

blommorna levererades av trädgårdsmästare Knut Johansson. Det kunde hända inför en begravning att kistan var placerad i sorgehuset och Nyström fick då ordna med dekorationerna.

Han höll god kontakt med torshällaborna, även med dem som flyttat från staden. Ofta vid mina besök hos Nyström kom torshällabor och lämnade föremål till de Nyströmska samlingarna. Dessa samtal blev berikande för mig.

Jag fick också tillfälle att besöka forn-lämningar och registrera sådana. Eldsberget, Staberget och borgen vid Ängsholmen var utflyktsmål som vi alltid åkte taxi till.

Nyström svarade också för Torshälla Tidning, som kom ut en gång i veckan.

De olika festligheterna och planteringarna på Holmberget krävde mycket tid. Under några år hjälpte jag till med planteringarna och jag minns att på den norra delen sattes lökväxter och andra

blommor. Nyströms främsta medarbetare var Knut Johansson och Hilding Lindström.

Trots att det gått 31 år sedan Nyström började försköna fädrens jord, så var berget intakt. Entrén, som skedde via stadsparken markerades av vackra snickerier vid uppfarten. Den dominerande byggnaden var Florakiosken med serveringen. Den var helt öppen och tyvärr inte lämplig att använda vid dåligt väder, men på planen framför kiosken fanns skyddade platser. Övriga byggnader var musikpaviljongen, som låg där flaggstängen står idag, och kinatemplet med körsbärsträd på södra sidan låg där den nuvarande musikpaviljongen står i dag. Intill låg kanonklippan med kanonen tillverkad vid Åkers-Styckebruk och flera småkanoner intill. Det välkända motivet från folkskolans läsebok med den lilla röda stugan vid granen: "Lyssna till den granens susning vid vars rot ditt bo är fäst" omgivet av en äldre gärdesgårdstyp. Intill detta låg klockstapeln. Grenpaviljongen och minnesstenen, som restes 1917, har utformats av en kvinnlig arkitekt, som Nyström samarbetade med. Detta 20-årsjubileum ombesörjdes av Nyström och Rickard Ringmar, men andra världskriget pågick och förhindrade festligheter. Det är stendösen, som markerar Torshällas äldsta historia.

Nyström kämpade under många år för att få ett museum till stånd. När Klockargården revs monterades huset ner och delarna märktes upp. En annan byggnad, som var tilltänkt var "Skinnpälsen", men den uppfördes heller aldrig. Brukspatron Liberg skänkte Holmstugan vid Holmdammen och sedermera Lill-Jans krog, som uppmärktes och magasinerades i kvarnen f v b till Haga. Men ingen av dessa gamla byggnader vann gehör för museitanken. Under tiden hade Nyström uppfört en byggnad med två rum fyllda

av museiföremål. Den låg bakom den nuvarande scenen. Barns lek med tändstickor förstörde detta värdefulla förråd, där det bl a fanns en gyllenläderstapet i ett av rummen. Detta hände några år före Nyströms bortgång.

Vid Holmdammen uppförde Nyström en pump, som försåg dammen med vatten till blommorna och i anslutning till detta anlades en springbrunn och ett vattenfall norr om Florakiosken.

Övriga utsmyckningar på berget.

Efter avslutad utbildning till stadsträdgårdsmästare vid Haga slott fick Nyström som gåva en jetong och en byst i gips föreställande Bellman. Den senare blev gjuten vid Holmens gjuteri. Nyströms byst kom till 1911 med anledning av hans 50-årsdag och den restes av vänner till Holmbergets förskönande. Linnés byst på berget tillkom genom ett samarbete med stadsläkare Berg, bildhuggare Helldén och Georg Nyström. Intill berghällen vid dåvarande uppgången till Florakiosken finns en jetong föreställande Tors strid med jättarna. Det var en födelsedagspresent till Nyström till vilken även en tysk besöksgrupp bidrog med pengar. Inför Nyströms högtidsdagar frågade vännerna vad han önskade sig. Nyström brukade svara: "Tänk inte på mig, tänk på Holmberget."

Intill den stora flaggstängen fanns en vacker kopia av gips av en känd dansk konstnär, men den förstördes tyvärr. Brukspatron Gunnar Liberg skänkte en kvinnofigur i koppar, som placerades i dammen, men även den förstördes av vandaler. Vid Nyströms 75-årsdag fick han en större penningssumma av en anonym givare, en sak som upprepades vid flera högtidsdagar. De kommunala anslagen var blygsamma. 1931-32 bidrog Torshälla stad med grus på gångarna och elektrisk ström. De egna festligheterna gav inga

större överskott. Försommarens festligheter i blommornas tecken, de årliga blomstertågen fram till Linnés byst var en vacker hyllning till blomsterkungen. Höstfesterna fick en förstärkning genom IOGT:s medverkan. Det innebar mycket arbete med att hyra en större dansbana. Dans på Holmberget ansågs av många som olämpligt men resultatet med programinslag och perfekt ordning gjorde att festligheterna gav goda överskott.

IOGT hade under flera år ett kulturutbyte med Tjeckoslovakien med framträdande vartannat år i respektive länder. Till en höstfest kom detta förnämliga program med sång, musik och dans under ledning av en balettmästare till Holmberget.

Även från Amerika kom besökare, som uppträdde på berget. Det var amerikanska IOGT, som stod för programmet, vilket bestod av sång, musik och dans. I slutvinjetten uppträdde de medverkande i de större indianstammarnas färgrika kläder. Vid detta tillfälle uppgick publiken till 1500 personer. Holmbergsföreningen stod för många programutbud på Holmberget.

BERGSTRÖMSKA GÅRDEN
öppet hus med
ADVENTSKAFFE
lördagen den 7 december
kl 14-16
Tredje adventsljuset tänds
Lars Markusson
Luciatåg
Konditormästare
Arne Styrlander
visar hur man gör
marsipanfigurer till jul

Torshälla hembygdsförening S:t Olofs Gille

Styrelse:

Margaretha Lindén,
älderman tel 35 68 83
Erland Nilsson,
v älderman tel 35 76 54
Erik Enlund,
gärdesman tel 35 55 75
Stig M Olsson,
syssloman tel 35 56 67
Marianne Farving,
skrivare tel 35 64 63
Eva Jönsson, ledamot ... tel 35 70 37
Östen Belin, ledamot tel 35 87 03

Suppleanter:

Ingrid Pettersson tel 35 65 43
Leif Persson tel 35 55 41
Siv Almgren-Andergrim tel 35 84 15

Museiansvarig:

Mary Håkansson tel 35 61 34

Redaktion S:t Olof:

Marianne Farving, Margaretha Lindén,
Bernt Pettersson

Medlemsavgift:

75:- för enskild och 100:- familj.
Postgiro: 26 81 47-6

Bergströmska gården – hembygdsgården Lilla gatan 12.

Tel: 016-35 50 76

Muséet öppet torsdagar maj-september kl 14-16. Övrig tid visning för grupper efter beställning per tel 35 61 34 eller 35 68 83.